соат 12.00–13.30

СЕССИЯ 2

Айрим тоифадаги ходимлар:

аёллар, вояга етмаган шахслар, ногиронлиги белгиланган шахслар меҳнатини ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солишнинг ўзига хос хусусиятлари

Ишга жойлаштириш, меҳнат шартномасини тузиш, муддатли меҳнат шартномалари

Nodira Gaibnazarova

Айрим тоифадаги ходимлар меҳнатини ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солишнинг ўзига хос хусусиятлари қуйидаги мезонлар бўйича таснифланади:

- Меҳнат муносабатларининг субъектлари (аёллар, оилавий вазифаларни бажариш билан машғул шахслар, ногиронлиги бўлган шахслар, вояга етмаганлар) бўйича
- меҳнат фаолиятининг соҳалари, тармоқлари ва турлари (педагоглар ва тиббиёт ходимлари, транспорт ходимлари ва бошқалар) бўйича
- ходим ва иш берувчи ўртасидаги меҳнат муносабатларининг хусусиятлари (касаначилар, масофадан туриб ишловчи ходимлар ва бошқалар) бўйича
- меҳнат шароитларининг оғирлигига ва (ёки) зарарлилигига қараб
- табиий-иқлим шароитларига қараб

Nodira Gaibnazarova

Вояга етмаганлар

Nodira Gaibnazarova

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ҚОНУНИ 07.01.2008 й. N ЎРҚ-139
БОЛА ҲУҚУҚЛАРИНИНГ КАФОЛАТЛАРИ ТЎҒРИСИДА

КОНВЕНЦИЯ
о правах ребенка

Нью-Йорк, 20 ноября 1989 г.

Принята Резолюцией N 44/25 Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций

Вступила в силу 2 сентября 1990 года, в соответствии со статьей 49

Республика Узбекистан присоединилась к настоящей Конвенции в соответствии с Постановлением Верховного Совета РУз от 9 декабря 1992 года N 757-XII

Вступление в силу для Республики Узбекистан с 29 июля 1994 года

ЗАКОН РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН 07.01.2008 г. N ЗРУ-139

О ГАРАНТИЯХ ПРАВ РЕБЕНКА

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ҚОНУНИ 07.01.2008 й. N ЎРҚ-139

БОЛА ҲУҚУҚЛАРИНИНГ КАФОЛАТЛАРИ ТЎҒРИСИДА

Халқаро ва миллий қонунчиликга мувофиқ **ёши 18 гача бўлган шахслар бола ҳисобланади**.

Ребенком является каждое человеческое существо до достижения 18-летнего возраста.

Ребёнок — постоянно растущий и развивающийся организм, на каждом возрастном этапе обладающий определёнными морфологическими, физиологическими и психологическими особенностями. В постнатальном (послеродовом) периоде различают:

- *период новорожденности* **(первые четыре недели (28 дней) жизни)**
- *грудной возраст* **(с 29-го дня жизни до 1 года)**
- *ясельный или преддошкольный период* **(от 1 года до 3 лет)**
- *дошкольный период* **(от 3 до 7 лет)**
- *младший школьный возраст* **(от 7 до 11 лет)**
- *подростковый возраст* **(от 11 до 18 лет)**

БОЛА?

Халқаро ва миллий қонунчиликга мувофиқ **бола (болалар)** - ўн саккиз ёшга тўлгунга (вояга етгунга) қадар бўлган шахс (шахслар).

БОЛА ХУҚУҚЛАРИ
ҲИМОЯ
ИСМ ВА ФУҚАРОЛИК
СОҒЛИҒИНИ САҚЛАШ
ДАМ ОЛИШ ВА БЎШ ВАҚТ
АХБОРОТ ОЛИШ
ОИЛА
БИЛИМ ОЛИШ

БОЛА МЕҲНАТИ
Nodira Gaibnazarova
(таянч, устун, асос)

Бола меҳнати деганда нимани тушунамиз?

- болалар учун ҳавфли ёки ақлий, жисмоний, ижтимоий, ахлоқий жиҳатдан зарарли ёки уларнинг таълим олиш эҳтиёжларига қабул қилиб бўлмайдиган тўсиқларни келтирадиган ишларга нисбатан қўлланилади.

Nodira Gaibnazarova

Детский труд — *это привлечение детей к работе на регулярной основе*. В настоящее время в большинстве стран детский труд считается формой эксплуатации и признан незаконным. В прошлом детский труд был широко распространён, но после появления и признания концепций безопасности труда и прав детей области применения детского труда постепенно стали сокращаться. *Среди видов детского труда*, существующих в цивилизованных странах, можно отметить работу **в шоу-бизнесе** (кино, театр, эстрада). Дети часто бывают вовлечены в различные виды **преступной деятельности**, в том числе **проституцию и порнографию**. В некоторых странах Африки детей вооружают и заставляют участвовать в **боевых действиях**.

ООН и Международная организация труда рассматривают детский труд как эксплуатацию

Статья 32 **Конвенции о правах ребёнка** гарантирует *«на защиту от экономической эксплуатации и от выполнения любой работы, которая может представлять опасность для его здоровья или служить препятствием в получении им образования, либо наносить ущерб его здоровью и физическому, умственному, духовному, моральному и социальному развитию».*

Меҳнат турлари

ўзига хизмат кўрсатиш

жамоатчилик-фойдали меҳнат

табиат қўйнида меҳнат

катталар меҳнатини қадрлаш

Болалар меҳнатини бартараф этиш билан рухсат берилган фаолият ўртасидаги фарқ учта мезонга асосланади:

Боланинг ёши.

Бажариладиган ишнинг хусусияти ва уни бажаришнинг шарт-шароитлари.

Мажбурий мактаб таълим тизимидаги ўқишига таъсир қилиши.

БОЛАНИНГ ЁШИ*

- Халқаро ва миллий қонунчиликга мувофиқ **ёши 18 гача бўлганлар бола ҳисобланади**.
- **15 ёш – енгил иш турлари** (*ёзги таътил давомида ҳафтасига 24 соатдан оширмаган холда ишлаш, ота-онадан бирининг ёзма рухсати мавжуд бўлиши шарт*)
- **16 ёш – расмий ишга жойлашиш учун** (*ишга қабул қилиш учун умумий минимал ёш; ҳафтасига 36 соатдан оширмаган холда ишлаш*)
- **18 ёш – хавфли иш турлари учун**

*ЎзР Меҳнат кодекси

Бошқа мамлакатларда тасдиқланган ишга қабул қилиш учун минимал ёш:

Мамлакат	Енгил ишлар	Хафли ишлар
Бангладеш	14	18
Венгрия	16	18
Индонезия	15	18
Италия	15	18
Мексика	14	18
Филиппин ороллари	15	18
Чили	15	18
Ўзбекистон	15	18
* 138 -сон ХМТ Конвенцияси	15	18

Бажариладиган ишнинг хусусияти ва уни бажаришнинг шарт-шароитлари

Ишни бажаришнинг шарт-шароитларини ҳисобга олиш ҳам жуда муҳим. Масалан, ортиқча иш вақти, тунги вақтда ишлаш, ҳаммадан ажратиб ишлатиш, меҳнат муҳофазаси қоидалари билан ўқитмасдан ишлатиш. Хавфли шароитларда бажариладиган хавфсиз иш ҳам меъерларга амал қилмасдан бажарилганда **хавфлидир!**

Муайян иш ва машғулот турлари ўзининг хавфлилик табиатига (мисол учун, пестицидларни сепиш) кўра ҳам, хавфли иш ҳисобланади.

ХАВФЛИ ИШ

- a) болалар жисмоний, психологик ёки шаҳвоний зўрлашга дучор бўладиган ишлар;
- b) ер остида, сув остида, хавфли баландликда ёки ёпиқ жойда бажариладиган ишлар;
- c) хавфли механизмлар, ускуналар ва асбоблар билан бажариладиган ишлар ёки оғир юкларни қўлда кўтариб ёки кўчириб юришни талаб этадиган ишлар;
- d) соғлиқ учун зарарли шароитдаги ишлар, масалан, болалар соғлигига зиён етказадиган хавфли моддалар ёки жараёнларга ёки ҳарорат, шовқин, силкиниш даражасига дучор бўлишлари мумкин бўлган ишлар;
- e) алоҳида оғир шароитда бажариладиган ишлар, масалан, иш вақти давомийлиги катта бўлган ёки тунги ишлар, шу жумладан, бола иш берувчига тегишли бинода асоссиз равишда ушлаб турилиши билан боғлиқ ишлар.

**Болалар меҳнатининг оғир шаклларини таъқиқлаш ва йўқ қилишга доир шошилинч чоралар бўйича тавсиялар №190*

Ўн саккиз ёшдан кичик шахсларнинг меҳнати қўлланиши тақиқланадиган ноқулай меҳнат шароитли ишлар рўйхати

I. Тоғ ишларида, метро, туннеллар ва махсус ер ости иншоотлари қурилишида

II. Геология қидирув ва геодезия-топография ишларида

III. Металлургия саноатида

IV. Иссиқлик ва электр энергияси ишлаб чиқариш ва узатишда

V. Қудуқларни қазиш, нефть ва газни қазиб олишда

VI. Нефть, газ, кўмир, нефть мойлари ва суртмаларини ишлаб чиқаришда, магистрал нефть қувурлари, газ қувурлари ва нефть базаларида ишлашда

VII. Кимёвий ишлаб чиқаришда

VIII. Нефткимё саноатида

IX. Микробиологик ишлаб чиқаришда

X. Дори-дармон, тиббиёт, бактерий ва биологик препарат ва маҳсулотлар ишлаб чиқаришда

XI. Машинасозлик ва металларни қайта ишлашда

XII. Учувчи аппарат, двигатель ва уларнинг жиҳозларини таъмирлашда

XIII. Электротехника саноатида

XIV. Радиотехника ва электронлар ишлаб чиқариш

XV. Қурилиш материаллари саноатида

XVI. Керамик маҳсулотларни ишлаб чиқаришда

XVII. Фарфор ва фаянс буюмларини ишлаб чиқаришда

Вазирлар Маҳкамасининг
2023 йил 14 июлдаги
290-сон қарори

Ўн саккиз ёшдан кичик шахсларнинг меҳнати қўлланиши тақиқланадиган ноқулай меҳнат шароитли ишлар рўйхати *(давоми)*

XVIII. Шиша ва шиша буюмларини ишлаб чиқаришда

XIX. Қурилиш, монтаж ва таъмирлаш-қурилиш ишларида

XX. Ёғочни қайта ишлаб чиқаришда

XXI. Тростник ва улардан ясалган маҳсулот тайёрлашда

XXII. Тўқимачилик саноатида

XXIII. Енгил саноатда

XXIV. Озиқ-овқат саноатида

XXV. Полиграфия ишлаб чиқаришида қолиплаш жараёнида

XXVI. Транспортда транспорт барча турларининг умумий касблари

XXVII. Алоқада

XXVIII. Қишлоқ хўжалигида

XXIX. Бадиий ва заргарлик буюмлари, мусиқа асбоблари ишлаб чиқаришда

XXX. Маданият ташкилотлари, корхоналари ва муассасаларида

XXXI. Коммунал хўжалик ва маиший хизмат кўрсатишда

XXXII. Соғлиқни сақлаш муассасаларининг шифокорларнинг меҳнат экспертизаси, ветеринар муассасалар, медицина, илмий текшириш ва ўқув муассасалари, бактерия ва вирус препаратлари корхоналари ва фармацевтик фабрикаларида

XXXIII. Ўқув қўлланмалари ишлаб чиқаришда

XXXIV. Халқ хўжалиги тармоқларининг умумий касблари

Вазирлар Маҳкамасининг
2023 йил 14 июлдаги
290-сон қарори

Ўн саккиз ёшдан кичик шахсларнинг меҳнати қўлланиши тақиқланадиган ноқулай меҳнат шароитли ишлар рўйхати

XXVIII. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА:

- **Ветеринария санитари**
- **Йилқичи**
- Ипак қурти уруғи заводларида банд бўлган ишчилар.
- Иссиқхоналар ичидаги ишларда банд бўлган ишчилар.
- Пахтани қўлда суғоришда банд бўлган ишчилар.
- Тамакини йиғиш, ташиш ва бирламчи ишлов беришда банд бўлган ишчилар.
- Пахтани қўлда теришда банд бўлган ишчилар

Қишлоқ хўжалигига агрокимё хизмат кўрсатишда.

Ўлик ҳайвонларни тўплаш, қайта ишлаш ва йўқ қилишда

- Техник маҳсулот ишлаб чиқариш аппаратчиси
- Техник хом ашёни химиявий ишлаш аппаратчиси
- Ветсанчиқиндиларга ишлов берувчи
- Техник маҳсулотларни эловчи
- Ишлаб чиқариш бинолари фарроши
- Омборчи

Пестицидларни сақлаш ва улар билан таъминлаш омборлари ва базалари ишчилари

Бактерия ва вирусли препаратлар ишлаб чиқарувчи корхоналарда

- Бактерия ва вирусли препаратлар ишлаб чиқаришда банд бўлган ишчилар.
- Продуцент ва титраж ҳайвонларни парвариш қилиш билан банд бўлган ишчилар.
- Инфицирланган материал, шунингдек касал ҳайвонларни парвариш қилишда банд бўлган ишчилар

Ветеринария муассасаларида

- Инфекцион ёки инфекцион материалларга нисбатан шубҳали, шунингдек
- касалланган ҳайвонларга қараш ишларида банд бўлган ишчилар

Дунёдаги 9 та энг хавфли касблар

Ўрмонда дарахт кесувчи.

Шахтер.

Ўт ўчирувчи.

Осмонўпар бино ойналарини ювувчилар.

Ҳавода ишловчи электпайвандчилар.

Сапер.

Нефть қудуқларини бурғуловчилар.

Соҳил хавфсизлиги ва қутқарув хизмати

Очиқ денгизда йирик йиртқич балиқ (тунец) овловчилар.

9 самых опасных профессий в мире

- **1. Вальщик леса.** Эта работа связана с высотой, плюс ко всему работать приходится с цепными пилами и лесозаготовительной техникой. По данным статистики за 2008 году, 116 рабочих погибло — это на 100000 человек, задействованных в сфере.
- **2. Шахтер.** Ежегодно во время работ в среднем погибают 50-60 шахтеров. Это связано с обвалами и взрывами во время добычи угля, а также с отравлением угарным газом и метаном.
- **3. Пожарный.** Несмотря на то, что все пожарные проходят тщательную подготовку, где их учат справляться с чрезвычайными ситуациями, все же риск получения различных травм и смертельного исхода очень высок.
- **4. Мойщик окон небоскребов.** Для этого крайне опасного занятия, мойщики проходят специальную подготовку.
- **5. Электромонтажники, работающие в воздухе.** Крайне редкая профессия. Оно то и понятно, ведь большинство работ на высоковольтных линиях делается голыми руками. И кто согласится на такое?
- **6. Сапер.** В период с 1996 по 2002 год во время проведения работ по разминированию погибло более 500 человек.
- **7. Бурение нефтяных скважин.** Эта профессия не каждому по силу, ведь по двенадцать часов в день крайне опасно иметь дело с материалами, отличающимися повышенной горючестью. Вдобавок бурильщики практически находятся вне цивилизации, в сотнях миль от побережья.
- **8. Береговая охрана и служба спасения.** Имея дело с водной стихией, спасатели каждый день рискуют не вернуться домой.
- **9. Ловля тунца в открытом море.** Эта работа характеризуется самым высоким уровнем смертности. Ловля голубого тунца для некоторых рыбаков является единственным способом существования. Однако такая работа крайне опасна, да еще и существует жесткая конкуренция.

Мажбурий мактаб таълим тизимидаги ўқишига таъсир қилиш

Боланинг мажбурий мактаб таълим олишига ҳалақит берадиган иш ҳам болалар мажбурий меҳнати ҳисобланади.

**Ўзбекистонда болалар 17-18 ёшига бориб тугатадиган 12 йиллик таълим, мажбурий таълим ҳисобланади.*

Эсингизда бўлсин, **15 ёшдан фақат енгил ишга** қабул қилиш мумкин (*ёзги таътил давомида ҳафтасига 24 соатдан оширмаган холда ишлаш, ота-онадан бирининг ёзма рухсати мавжуд бўлиши шарт*)

Вояга етмаган шахс меҳнатидан унинг соғлиғига, хавфсизлигига ёки ахлоқ-одобига зиён етказиши мумкин бўлган ишларда фойдаланиш, – базавий ҳисоблаш миқдорининг **ўн бараваридан йигирма бараваригача** миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

49[1]-модда. *Вояга етмаган шахсларнинг меҳнатидан фойдаланишга йўл қўйилмаслиги тўғрисидаги талабларни бузиш. ЎР Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги Кодекси*

ЎН САККИЗ ЁШГА ТЎЛМАГАН ШАХСЛАР УЧУН ЮКЛАРНИ КЎТАРИШЛАРИ ВА ТАШИШЛАРИ УЧУН РУХСАТ ЭТИЛАДИГАН НОРМАЛАР*

Ўн олти ёшдан **ўн саккиз** ёшгача бўлган шахслар

юкларни қўлда кўтариш ва ташиш билан боғлиқ бўлган ишлар

4,1 кг

Ўн олти ёшдан ўн саккиз ёшгача бўлган шахсларнинг иш вақти фақат юкларни қўлда кўтариш ва ташиш билан боғлиқ бўлган ишлардан иборат бўлганда, улар учун юк кўтариш ва ташиш нормасининг чегараси 4,1 кг дан оғир бўлмаслиги, шунингдек улар аравача ва вагонетка ёрдамида юк ташишларига жалб этилмаслиги лозим.

АРАВАЧА ВА ВАГОНЕТКА ЁРДАМИДА ЮК ТАШИШЛАРИГА ЖАЛБ ЭТИЛМАСЛИГИ ЛОЗИМ!

ЎР АВ 12.05.2009 й. 1954 -сон

25.11.2023
Nodira Gaibnazarova

ЎН САККИЗ ЁШГА ТЎЛМАГАН ШАХСЛАР УЧУН ЮКЛАРНИ КЎТАРИШЛАРИ ВА ТАШИШЛАРИ УЧУН РУХСАТ ЭТИЛАДИГАН НОРМАЛАР*

ЎН ОЛТИ ЁШГАЧА БЎЛГАН ВОЯГА ЕТМАГАНЛАР

юкларни қўлда кўтариш ва ташиш билан боғлиқ бўлган ишлар

6,5 кг

<u>Ўн олти ёшгача бўлган вояга етмаганлар</u> *иш вақтининг учдан бир қисми юкларни қўлда кўтариш ва ташиш билан боғлиқ ишлардан иборат бўлганда, қўлда юк кўтариш ва ташиш нормаларининг чегараси:* ***ўғил болалар учун - 6,5 кг, қиз болалар учун - 3,5 кг*** *дан оғир бўлмаслиги лозим.*

юкларни қўлда кўтариш ва ташиш билан боғлиқ бўлган ишлар

3,5 кг

18.09.2023
Nodira Gaibnazarova

**ЎР АВ 12.05.2009 й. 1954 -сон*

Одна из основных целей, поставленных перед Международной организацией труда в момент ее основания в 1919 году, заключалась в упразднении детского труда. В историческом плане основным инструментом, с помощью которого МОТ стремилась добиться цели упразднения детского труда, является принятие и осуществление контроля за применением трудовых норм, воплощающих концепцию минимального возраста для получения занятости или работы. Кроме того, с 1919 года МОТ в своей нормотворческой деятельности традиционно исходила из того, что нормы, касающиеся минимального возраста, должны быть связаны с получением школьного образования.

КОНВЕНЦИЯ 138
о минимальном возрасте
для приема на работу
Женева,
26 июня 1973 г.

КОНВЕНЦИЯ 182
о запрещении и немедленных мерах по искоренению наихудших форм детского труда
Женева, 17 июня 1999 г.

Право на безопасный и здоровый труд имеют работники всех возрастов. Молодых работников (в возрасте 15-24 лет) в мире насчитывается **541 млн** – это более **15 процентов** всей рабочей силы, и уровень несмертельного производственного травматизма среди них на **40 процентов** выше, чем среди взрослых работников старше 25 лет. Помимо этого, здоровье и сама жизнь молодых работников часто подвергаются риску из-за присутствующих на рабочих местах опасных производственных факторов. Ко всему прочему, дети имеют право на защиту от всех форм детского труда. Детским трудом во всем мире занимаются **152 млн детей, причем 73 млн из них заняты на опасной работе,** т.е. такой, которая по своему характеру или условиям, в которых она выполняется, может нанести вред здоровью, безопасности или нравственности детей.

Рақамлар ва фактлар

- **Дунё бўйича 5 ёшдан 17 ёшгача болаларнинг 218 млн ишлашга мажбур. Улардан, 152 млн замонавий қулликка махкум, 73 млн хавфли меҳнат шароитларида ишламоқда.**
- Бола меҳнатини Африкада **72,1 млн**, Осиё ва Тинч океани худудида **62,1 млн**, Шимолий ва Жанубий Америкада **10,7 млн**, Араб давлатларида **1,2 млн**, Европа ва Марказий Осиёда **5,5 млн** ташкил этмоқда.
- Африкада ҳар 5 боладан биттаси **(19,6%)**, Араб давлатларида ҳар 35 боланинг биттаси **(2,9 %)**, Европа ва Марказий Осиёда ҳар 25 боланинг биттаси **(4,1 %),** Осиё ва Тинч океани худудида ҳар 14 боланинг биттаси **(7,4 %)** меҳнат қилмоқда.
- Замонавий қулликка махкум болаларнинг 5 ёшдан 11 ёшгача бўлганлари 152 млн болаларнинг ярмисига тенг бўлса, 42 млн (28%) 12-14 ёш, 37 млн (24%) 15-17 ёш эканини кўриш мумкин. 152 млн қул-болаларнинг **88 млн** ўғил болалар, **64 млн** қиз болалар.
- Хавфли ишлар билан асосан **15-17 ёш** ўсмирлар машғул, 19 млн бола эса **12 ёшгача**.
- Меҳнат қилаётган болаларнинг **58%** ўғил болалар бўлиб, унинг **62%** хавфли ишларда ишламоқда. Уй меҳнати билан банд бўлган қизлар ҳақида маълумот етарли бўлмагани учун ҳам ўғил болаларнинг қул бўлишига юқори хавф мавжуд деб хулоса қилиш мумкин.
- Балиқчилик, ўрмон хўжалиги, чорвачилик каби қишлоқ хўжалиги ишларида болалар меҳнати **71%,** хизмат кўрсатишда **17%** ва табиий бойликларни қазиб олиш, саноат соҳаларига **12%** тўғри келмоқда.

Хавфнинг омиллари

уларнинг ёшига хос (масалан, жисмоний, психологик ва эмоционал ривожланиш босқичлари) ёки

уларга боғлиқ (масалан, малака даражаси, тажриба, таълим),

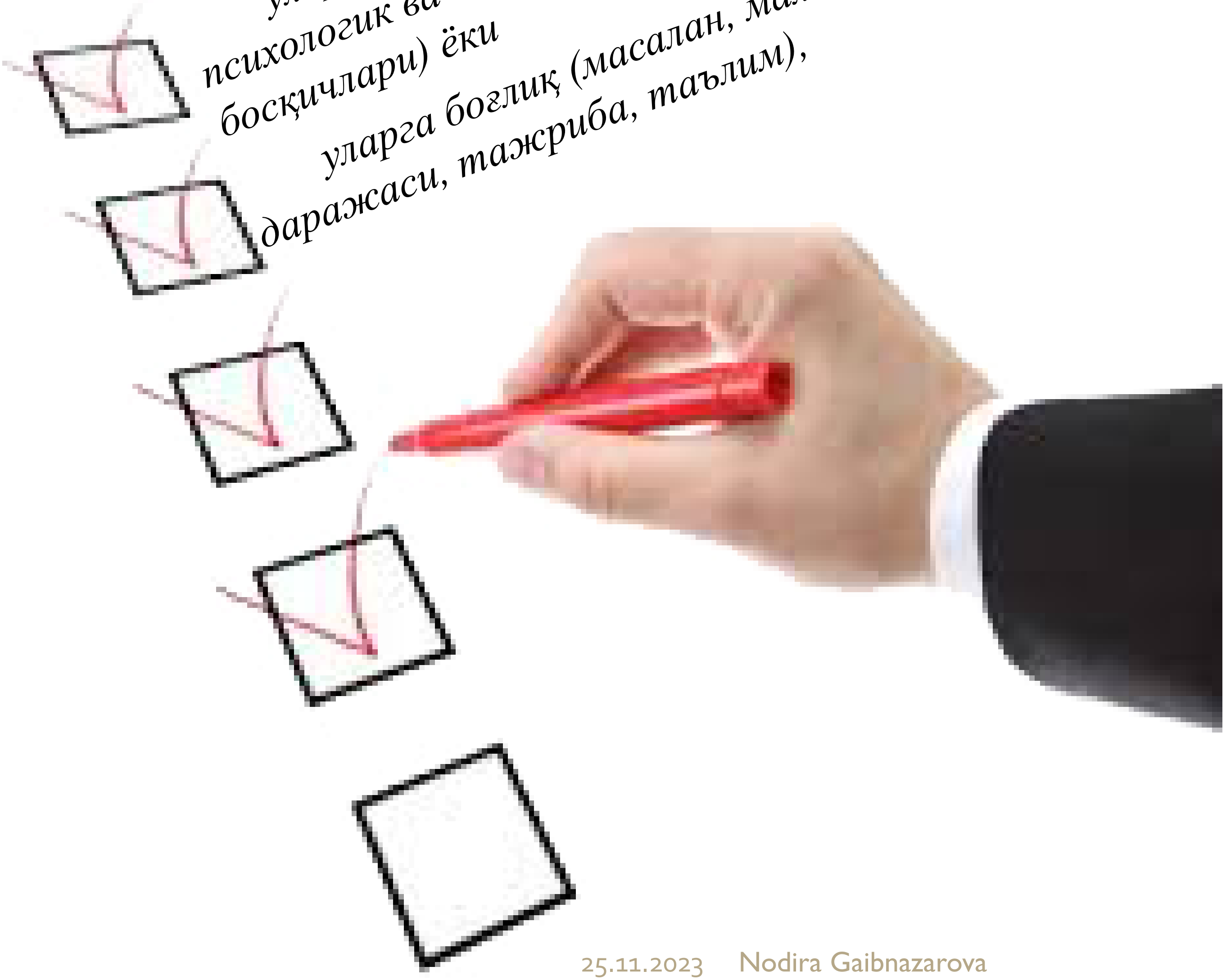

Дунёда норасмий иктисодиётда

15 дан 29 ёшгача ходимлар

78,7 фоиз

Ишлаб чиқаришдаги бахтсиз ходисаларнинг энг юқори кўрсаткичлари меҳнат-муҳожирларида қайд этилган. Бутун дунёда халқаро миграция оқимларининг **70 фоизини 30 ёшгача бўлган шахслар ташкил этмоқда.** Меҳнат муҳожирларининг тил билмасликлари ҳам бахтсиз ходиса ва касб касалликларига учраш хавфининг отишига олиб келмоқда .

Агар меҳнат мигранти борган давлатининг ёзув ва оғзаки нутқидан бехабар бўлса, **меҳнат муҳофазаси қоида ва тартиблари** бажарилишида қийинчилик туғилади, **кимёвий моддалар бўлган контейнерларда огоҳлантирувчи ва хабар берувчи ёзувларни** тушунмаслиги мумкин.

Маданий анъаналар ва хулқ-атвори, бандлик соҳасидаги уларнинг мавқеи меҳнат муҳофазаси бўйича ўз фикрини билдириш имконини бермайди (меҳнат-мигрантларининг аксарияти вақтинчалик ва мавсумий ишларда банд) ва мажбурий муҳтожлик **пул топишни диққат марказига қўяди.**

Ишлаб чиқаришдаги бахтсиз ходиса ва касб касалликлари жуда катта иқтисодий зарар келтириб, оқибатда **дунё ялпи ички маҳсулотининг ҳар йили 3,94 фоиз йўқотилишига сабаб бўлмоқда.**

Жамиятда **ёш ходимларнинг оғир жароҳатланиши ва узоқ вақт соғлигининг тикланиши,** худди шундай ҳолат катта ёшдагилар билан содир бўлиб, меҳнатда майибланишидан тубдан фарқ қилади.

Ёш ходим ўз меҳнат фаолиятининг бошланишида ишлаб чиқаришда майибланса, жиддий оқибатларни келтириб чиқаради. **Ёш ходимнинг узоқ давом этган касаллиги жамиятнинг фаол аъзоси бўлишдан тўхтатади ва олган билим ва касбий малакасини ишлатишдан махрум қилади.**

Дунёдаги 151,6 млн меҳнат қилаётган болаларнинг деярли ярмиси <u>**(72,5 млн)**</u> **хавфли ишларда** ишламоқда.

Шу соҳада уларнинг **24 фоизи (37 млндан ортиқ) 15 ёшдан 17 ёшгача** бўлган болалардир.

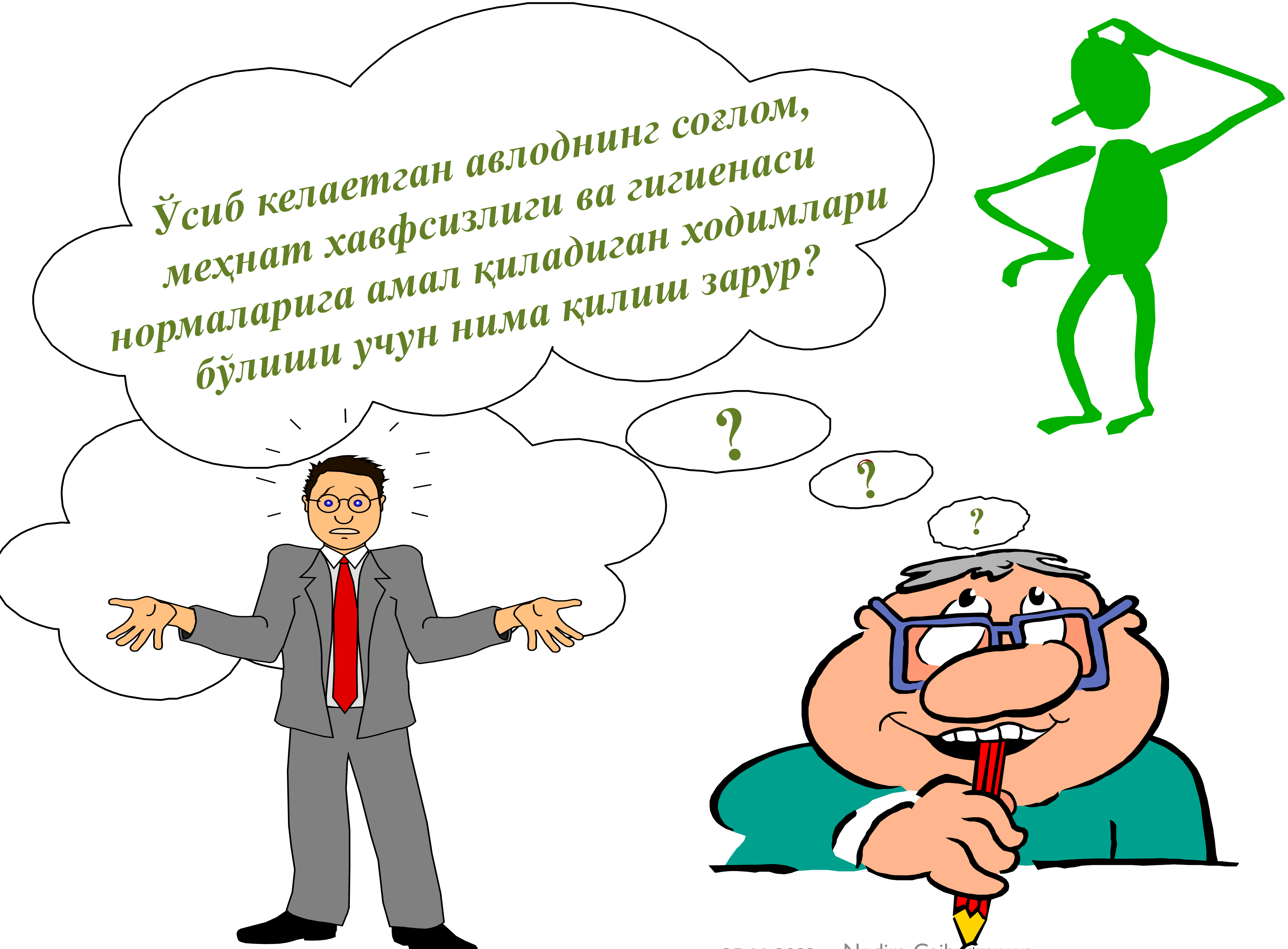
Ўсиб келаетган авлоднинг соғлом,
меҳнат хавфсизлиги ва гигиенаси
нормаларига амал қиладиган ходимлари
бўлиши учун нима қилиш зарур?
?
?
?

ИШНИ БОШЛАШ КЕРАК

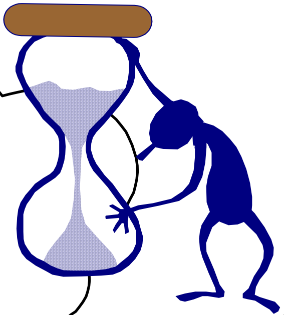

аввалдан тайёргарлик харакатлари

ота-оналар ва ерлик аҳоли ўртасида ахборот-тушунтириш ишлари

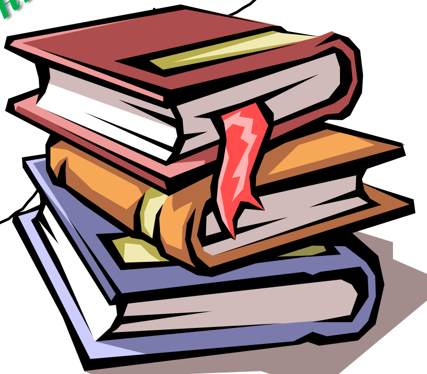

? ? ?

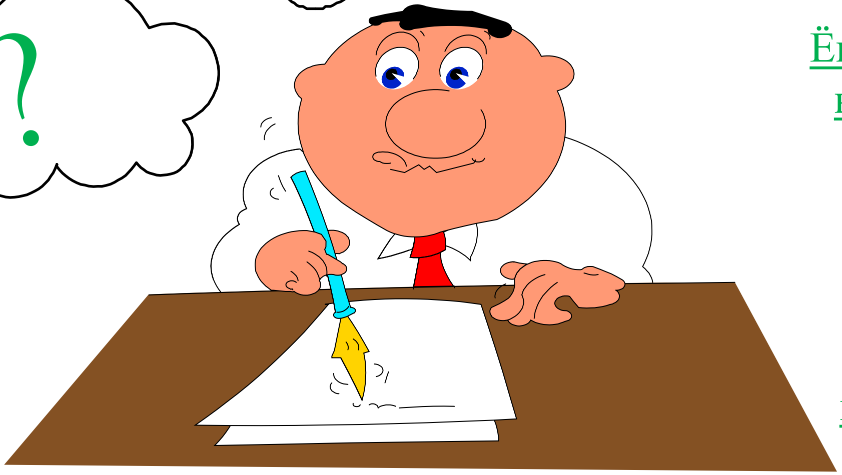

Ёшлар хавф тўғрисида билиши ва ўз номидан гапира олиши учун, улар хавфли ишлаб чиқариш омиллари ва хавф билан танишиш ҳамда хуқуқларини ўрганишни мактабдан бошлашлари ва касбий тайёргарликка ўқиш жараёнида давом эттириши зарур.

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигида 2009 йил 12 майда 1954-сон билан рўйхатга олинган Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги ҳамда Соғлиқни сақлаш вазирлигининг 2009 йил 21 апрелдаги 17/ҚҚ, 8-сонли қарори билан ТАСДИҚЛАНГАН

Ўн саккиз ёшга тўлмаган шахслар кўтаришлари ва ташишлари мумкин бўлган оғир юк нормаларининг чегарасини белгилаш тўғрисида НИЗОМ

ЎР Вазирлар Маҳкамасининг
2023 йил 14 июлдаги 290-сон қарорига
ИЛОВА

Ўн саккиз ёшга тўлмаган шахсларнинг меҳнатидан фойдаланилиши тақиқланган оғир ишларнинг ҳамда зарарли ёки хавфли меҳнат шароитларидаги ишларнинг РЎЙХАТИ

В более широком плане кампания призывает к согласованным усилиям, направленным:

на содействие ратификации конвенций МОТ, касающихся охраны труда и детского труда;

- на содействие – на местном, национальном и международном уровне – принятию комплексных ответных мер в отношении опасных видов детского труда и специфических для молодых работников вызовов в области охраны труда;
- на обеспечение качественного образования для всех детей и включение вопросов охраны труда в программы общего образования, профессионального обучения, профессионально-технического образования и подготовки и в программы ученичества;
- на формирование доказательной базы в пользу совершенствования политических мер и действий, касающихся охраны труда молодых работников и опасных видов детского труда;
- на обеспечение для молодых работников доступа к членству в профсоюзах и представительного голоса за столом переговоров при обсуждении вопросов, касающихся их охраны труда;
- на учет фактора особой беззащитности детей самого младшего возраста и на привлечение внимания к такому важному вопросу, как недопущение их вовлечения в сферу детского труда;
- на принятие решительных трехсторонних мер для решения проблем, связанных с охраной труда и с использованием детского труда на опасных работах, с учетом опыта организаций работодателей и работников в этой области.

В целях улучшения охраны труда молодых работников кампания призывает различные стороны, в том числе государственные учреждения, работодателей, работников и их организации, научно-образовательные учреждения, организации гражданского общества и, что немаловажно, саму молодежь и молодежные организации, действовать совместно для <u>**принятия эффективных ответных мер посредством:**</u>

1. улучшения сбора и анализа данных об охране труда и о молодых работниках;

2. разработки, доработки и ввода в действие законов, норм, политических мер и руководящих документов, обеспечивающих более полноценную охрану труда и здоровья молодых работников;

3. наращивания потенциала в целях оказания помощи правительствам, работодателям, работникам и их организациям в удовлетворении потребностей в области охраны труда, существующих у молодых работников;

4. интеграции учебных курсов по охране труда в общеобразовательные программы и программы профессиональной подготовки с тем, чтобы обеспечить появление нового поколения здоровых и соблюдающих нормы безопасности работников;

5. усиления пропагандистской, информационно-разъяснительной и научно- исследовательской работы по вопросу уязвимости молодых людей перед опасностями и рисками в области охраны труда.

“Болалар меҳнатининг оғир шаклларини тақиқлаш ва йўқ қилишга доир шошилинч чоралар тўғрисида”ги 182-сонли Конвенция мақсадлари учун “Болалар меҳнатининг оғир шакллари” атамаси нималарни қамраб олади

«Болалар меҳнатининг оғир шакллари» атамаси қуйидагиларни қамраб олади:

Болалардан қуролли можароларда фойдаланиш учун уларни зўрлаб ёки мажбурлаб жалб қилиш

Фоҳишабозлик, порнография маҳсулотлари тайёрлаш ёки порнографик томошаларда иштирок этиш учун боладан фойдаланиш

Наркотиклар тайёрлаш ва сотиш учун боладан фойдаланиш, уни ёллаш ёки уни таклиф қилиш

Бажариш хусусиятлари ёки шароитига кўра болалар соғлиги, хавфсизлиги ва маънавиятига зиён етказиши мумкин бўлган ишлар

БОЛА ҲУҚУҚЛАРИНИНГ КАФОЛАТЛАРИ ТЎҒРИСИДА

БОЛА (БОЛАЛАР) — ЎН САККИЗ ЁШГА ТЎЛГУНГА (ВОЯГА ЕТГУНГА) ҚАДАР БЎЛГАН ШАХС (ШАХСЛАР)

- Ҳар бир бола ўзининг ёши, соғлиғининг ҳолати ва касбий тайёргарлигига мувофиқ қонунчиликда белгиланган тартибда **меҳнат қилиш, фаолият турини ва касбни эркин танлаш, адолатли меҳнат шароитларида ишлаш ҳуқуқига эга.**
- Ишга қабул қилишга ўн олти ёшдан йўл қўйилади.
- Болаларни меҳнатга тайёрлаш учун умумтаълим мактаблари, ўрта махсус, касб-ҳунар ўқув юртларининг ўқувчиларини уларнинг соғлиғига ҳамда маънавий ва ахлоқий камол топишига зиён етказмайдиган, таълим олиш жараёнини бузмайдиган енгил ишни ўқишдан бўш вақтида бажариши учун — **улар ўн беш ёшга тўлганидан кейин ота-онасидан бирининг ёки ота-онасининг ўрнини босувчи шахслардан бирининг ёзма розилиги билан ишга қабул қилишга йўл қўйилади.**
- **Давлат ўн саккиз ёшга тўлмаган ишловчи шахсларга** ишни таълим билан қўшиб олиб бориши учун зарур шароитларни яратиб бериш ва қонунчиликда назарда тутилган бошқа чораларни кўриш орқали **боланинг меҳнат қилиш ҳуқуқи таъминланишини кафолатлайди.**

(20-модда. Боланинг меҳнат қилиш ҳуқуқи кафолатлари)

07.01.2008 йилдаги ЎРҚ-139-сон

Nodira Gaibnazarova

Ногиронлиги бўлган шахслар

Nodira Gaibnazarova

Ногиронлиги бўлган шахслар

- **<u>ногиронлиги бўлган болалар (бола)</u>** — барқарор жисмоний, ақлий, сенсор (сезги) ёки руҳий нуқсонлари туфайли ҳаётий фаолияти чекланганлиги муносабати билан давлат ва жамият томонидан ижтимоий ёрдам кўрсатилишига ҳамда ўз ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари ҳимоя қилинишига муҳтож ўн саккиз ёшгача бўлган шахслар;
- **<u>ногиронлиги бўлган шахс</u> —** ижтимоий ёрдам ва ҳимояга, жамият ва давлатнинг сиёсий, иқтисодий, ижтимоий ҳаётида бошқалар билан бирга тенг тўлиқ ва самарали иштирок этиш учун шарт-шароитлар яратилишига муҳтож барқарор жисмоний, ақлий, сенсор (сезги) ёки руҳий нуқсонлари бўлган шахс;

Nodira Gaibnazarova

15.10.2020 йилдаги ЎРҚ-641-сон

Ногиронлиги бўлган шахслар

- **ногиронлик белгисига кўра камситиш** — мақсади ёки натижаси сиёсий, иқтисодий, ижтимоий, маданий, фуқаровий соҳада ёки бошқа соҳада ўзгалар билан ногиронлиги бўлган шахсларнинг тенг ҳуқуқ ва эркинликларини эътироф этишни ёки рўёбга чиқаришни инкор қилишдан иборат бўлган, ногиронлик сабабли ҳар қандай ажратиб қўйиш, истисно этиш, четлатиш, чеклаш;
- **ногиронлиги бўлган шахсларни ижтимоий ҳимоя қилиш —** ҳаёт фаолиятига доир чекловларни енгиб ўтиш, уларнинг ўрнини қоплаш (компенсация қилиш) учун ногиронлиги бўлган шахсларга шарт-шароитларни таъминлайдиган ҳамда уларга жамият ва давлат ҳаётида иштирок этишнинг бошқа фуқаролар билан тенг имкониятларини яратишга қаратилган, давлат томонидан кафолатланган иқтисодий, ижтимоий ва ҳуқуқий чора-тадбирлар тизими;

Nodira Gaibnazarova

15.10.2020 йилдаги ЎРҚ-641-сон

Ногиронлиги бўлган шахслар

- **тиббий-ижтимоий экспертиза** — текширувдан ўтказилаётган шахснинг клиник-функционал, ижтимоий, касбий-меҳнат ва психологик маълумотларини комплекс баҳолаш асосида унинг соғлиғи йўқолганлиги даражасини ҳамда организмининг функциялари турғун бузилганлиги сабабли ҳаёт фаолияти чекланганлиги даражасини, ногиронлик гуруҳини, ногиронликнинг бошланиши сабаби ҳамда вақтини аниқлаш, шунингдек шахс учун соғлиғининг ҳолатига кўра мумкин бўлган меҳнат фаолияти турлари ва зарур меҳнат шароитлари, ўзгаларнинг парваришига, санаторий-курортда даволанишнинг тегишли турларига ҳамда ижтимоий ҳимояга бўлган эҳтиёжи тўғрисида тавсиялар бериш;

Nodira Gaibnazarova

15.10.2020 йилдаги ЎРҚ-641-сон

Ногиронлиги бўлган шахсларнинг ҳуқуқларини таъминлашнинг асосий принциплари қуйидагилардан иборат:

- ногиронлиги бўлган шахсларнинг қадр-қимматини, уларнинг мустақиллигини, танлаш эркинлигини ҳурмат қилиш;
- ногиронлик белгисига кўра камситилишга йўл қўймаслик;
- инсоннинг ҳуқуқ ва эркинликларини амалга оширишдаги имкониятлар тенглиги;
- ногиронлиги бўлган болаларнинг ривожланаётган қобилиятини ва ўз индивидуаллигини сақлаб қолиш ҳуқуқини ҳурмат қилиш;
- объектлар ва хизматларнинг қулайлиги;
- ногиронлиги бўлган шахсларни жамият ва давлатнинг ҳаётига жалб этиш.

15.10.2020 йилдаги ЎРҚ-641-сон

Nodira Gaibnazarova

- ногиронлиги бўлган шахсларни тиббий, касбий ва ижтимоий реабилитация қилиш соҳасида илмий тадқиқотлар ўтказилишини ҳамда мутахассислар тайёрланишини молиялаштиради ва ташкил этади

(13-модда. Давлат бошқаруви органларининг ногиронлиги бўлган шахсларнинг ҳуқуқларини таъминлаш соҳасидаги ваколатлари)

- ногиронлиги бўлган шахсларни реабилитация қилиш, ижтимоий ҳимоя қилиш ва уларнинг ҳуқуқларини таъминлашга доир ҳудудий дастурларни шакллантиради, тасдиқлайди ҳамда амалга оширади;
- ногиронлиги бўлган шахсларни ишга жойлаштириш учун иш ўринларининг энг кам сонини белгилайди.

(14-модда. Маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг ногиронлиги бўлган шахсларнинг ҳуқуқларини таъминлаш соҳасидаги ваколатлари)

15.10.2020 йилдаги ЎРҚ-641-сон

Nodira Gaibnazarova

7-боб. Ногиронлиги бўлган шахсларнинг меҳнат қилиши ва бандлиги

- Ногиронлиги бўлган шахс одатдаги меҳнат шароитларига эга ташкилотларда, ногиронлиги бўлган шахсларнинг меҳнатидан фойдаланувчи ихтисослаштирилган корхоналарда, цехларда ва участкаларда ишлашга, шунингдек қонунчиликда тақиқланмаган якка тартибдаги меҳнат фаолиятини ёки бошқа фаолиятни амалга оширишга ҳақли.
- Меҳнат муносабатларининг барча шаклларига нисбатан, шу жумладан ишга қабул қилиш шартларига, ишга ёллашга, меҳнат фаолиятини амалга оширишга, ишни сақлаб қолишга, хизматда (ишда) лавозим бўйича кўтарилишга, шунингдек хавфсиз меҳнат шароитлари таъминланишига нисбатан ногиронлик белгисига кўра камситиш тақиқланади.
- Ногиронлиги бўлган шахснинг меҳнат тўғрисидаги қонунчиликда назарда тутилган вақтинча меҳнатга қобилиятсизлиги ва таътилларда бўлиши даврида иш берувчининг ташаббуси билан меҳнат шартномасини бекор қилишга йўл қўйилмайди, бундан ташкилот тўлиқ тугатилган ҳоллар мустасно.
- Ногиронлиги бўлган шахсларни тунги вақтда ишга, шунингдек ишдан ташқари вақтдаги ишларга ва дам олиш кунлари ишга жалб этишга йўл қўйилмайди, бундан қонунчиликда назарда тутилган ҳоллар мустасно.
- I ва II гуруҳ ногиронлиги бўлган ишловчи шахсларга нисбатан меҳнатга ҳақ тўлаш миқдори камайтирилмаган ҳолда қисқартирилган иш вақти давомийлиги белгиланади ва меҳнат тўғрисидаги қонунчиликка мувофиқ ҳар йилги асосий узайтирилган таътил берилади.

(42-модда. Меҳнат қилишга бўлган ҳуқуқнинг амалга оширилишини таъминлаш)

15.10.2020 йилдаги ЎРҚ-641-сон

Nodira Gaibnazarova

7-боб. Ногиронлиги бўлган шахсларнинг меҳнат қилиши ва бандлиги

Давлат ногиронлиги бўлган шахсларни ишга жойлаштириш ва уларнинг бандлигини таъминлаш, шунингдек меҳнат бозорида уларнинг рақобатбардошлилилигини ошириш мақсадида:

- ногиронлиги бўлган шахсларни **касбий реабилитация қилишни** амалга оширади, уларни **меҳнатда кузатиб боради**, шунингдек ногиронлиги бўлган шахсларнинг **мос келадиган ишга киришини**, сақлаб қолинишини ва **хизматда (ишда) лавозим бўйича кўтарилишини** таъминлайди;
- ташкилий-ҳуқуқий шаклидан қатъи назар, аҳоли бандлиги тўғрисидаги қонунчиликда назарда тутилган тартибда ташкилотларда ногиронлиги бўлган шахсларни **ишга қабул қилиш учун иш ўринларининг энг кам сонини белгилайди;**
- ногиронлиги бўлган шахсларни ишга жойлаштириш учун мос келадиган **касблар бўйича иш ўринларини захира қилинишини таъминлайди**;
- ташкилий-ҳуқуқий шаклидан қатъи назар, ташкилотларни ногиронлиги бўлган шахсларни ишга жойлаштиришга рағбатлантиради, шунингдек ихтисослаштирилган **иш ўринлари ташкил этилишини таъминлайди;**
- ногиронлиги бўлган шахсларнинг **тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиши** учун зарур шарт-шароитлар яратилишини таъминлайди;
- ихтисослаштирилган корхоналарни давлат томонидан қўллаб-қувватлайди;

(43-модда. Ногиронлиги бўлган шахсларни ишга жойлаштириш ва уларнинг бандлигини таъминлаш)

Nodira Gaibnazarova

15.10.2020 йилдаги ЎРҚ-641-сон

7-боб. Ногиронлиги бўлган шахсларнинг меҳнат қилиши ва бандлиги

Давлат ногиронлиги бўлган шахсларни ишга жойлаштириш ва уларнинг бандлигини таъминлаш, шунингдек меҳнат бозорида уларнинг рақобатбардошлилилигини ошириш мақсадида (давоми):

- ногиронлиги бўлган шахсларни **янги касбларга ўқитиш ўқув дастурлари ташкил этилиши ва такомиллаштирилишини** таъминлайди;
- ногиронлиги бўлган шахсларнинг **давлат секторига ишга жойлаштирилишини ва бандлиги рағбатлантирилиши** ҳамда ривожлантирилишини таъминлайди;
- ногиронлиги бўлган шахсларнинг **меҳнатидан**, шу жумладан уларнинг **касаначилигидан фойдаланувчи ташкилотларни давлат томонидан қўллаб-қувватлайди.**
- Ногиронлиги бўлган шахсларни **ишга жойлаштириш маҳаллий меҳнат органлари томонидан таъминланади.**
- Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари томонидан **ходимларининг сони йигирма нафардан ортиқ бўлган ташкилотларда ходимлар умумий сонининг камида уч фоизи** миқдорида ногиронлиги бўлган шахсларни ишга жойлаштириш учун **иш ўринларининг энг кам сони белгиланади**.
- Ногиронлиги бўлган шахсларнинг меҳнатидан фойдаланиш учун ногиронлиги бўлган шахсларнинг эҳтиёжларини ҳамда маҳаллий хусусиятларни ҳисобга олган ҳолда ихтисослаштирилган корхоналар ва иш ўринлари ташкил этилади. **Кўриш бўйича ногиронлиги бўлган шахслар шарт-шароитлари ўз имкониятларига мувофиқ бўлган ишлаб чиқаришда иштирок этиш учун устувор ҳуқуққа эга бўлади.**

(43-модда. Ногиронлиги бўлган шахсларни ишга жойлаштириш ва уларнинг бандлигини таъминлаш)

Nodira Gaibnazarova

15.10.2020 йилдаги ЎРҚ-641-сон

ХОТИН-ҚИЗЛАР

Nodira Gaibnazarova

Норматив асослари

O'zbekiston kasaba uyushmalari Federatsiyasi

- **Аёлларга нисбатан камситишнинг барча шаклларига барҳам бериш тўғрисидаги конвенцияга қўшимча протокол**

БМТ Бош Ассамблеясининг 1999 йил 6 октябрдаги 54/4 резолюцияси билан қабул қилинган

- **Аёлларга нисбатан камситишнинг барча шаклларига барҳам бериш тўғрисидаги конвенция**

БМТ Бош Ассамблеясининг 1979 йил 18 декабрдаги 34/180 резолюцияси билан қабул қилинган

- **Фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро пакт**

Бош Ассамблеянинг 1966 йил 16 декабрдаги 2200 A (XXI) резолюцияси билан қабул қилинган

- **Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси**

БМТ Бош Ассамблеясининг 1948 йил 10 декабрдаги 217 A (III) резолюцияси билан қабул қилинган.

- **Аёлларга нисбатан зўравонликка барҳам бериш тўғрисидаги декларация**

БМТ Бош Ассамблеясининг 1993 йил 20 декабрдаги 48/104 резолюцияси билан қабул қилинган

- **Иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро пакт**

Бош Ассамблеянинг 1966 йил 16 декабрдаги 2200 A (XXI) резолюцияси билан қабул қилинган

- **Вена декларацияси ва ҳаракатлар дастури**

Инсон ҳуқуқлари бўйича Бутунжаҳон конференциясида, Вена, 1993 йил 25 июнда қабул қилинган

- **Пекин декларацияси**

1995-йил 4-15-сентябрда Пекин шаҳрида бўлиб ўтган аёллар ҳолати бўйича 4-Жаҳон конференсиясида қабул қилинган.

GENDER AUDIT

NODIRA Gaibnazarova

Норматив асослари

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ҚОНУНИ

ХОТИН-ҚИЗЛАРНИ ТАЗЙИҚ ВА ЗЎРАВОНЛИКДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ ТЎҒРИСИДА

02.09.2019 йилдаги ЎРҚ-561-сон

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ҚОНУНИ

ХОТИН-ҚИЗЛАР ВА ЭРКАКЛАР УЧУН ТЕНГ ҲУҚУҚ ҲАМДА ИМКОНИЯТЛАР КАФОЛАТЛАРИ ТЎҒРИСИДА

02.09.2019 йилдаги ЎРҚ-562-сон

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ҚОНУНИ

ХОТИН-ҚИЗЛАР ВА БОЛАЛАР ҲУҚУҚЛАРИ, ЭРКИНЛИКЛАРИ ҲАМДА ҚОНУНИЙ МАНФААТЛАРИНИ ИШОНЧЛИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ ТИЗИМИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИЛИШИ МУНОСАБАТИ БИЛАН ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ АЙРИМ ҚОНУН ҲУЖЖАТЛАРИГА ЎЗГАРТИШ ВА ҚЎШИМЧАЛАР КИРИТИШ ТЎҒРИСИДА

11.04.2023 йилдаги ЎРҚ-829-сон

Норматив асослари

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ҚАРОРИ

ХОТИН-ҚИЗЛАРНИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ, УЛАРНИНГ ЖАМИЯТ ҲАЁТИДАГИ ФАОЛ ИШТИРОКИНИ ТАЪМИНЛАШ ТИЗИМИНИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ ТЎҒРИСИДА

05.03.2021 йилдаги ПҚ-5020-сон

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ ҚАРОРИ

МОДДИЙ ЁРДАМ ВА КЎМАККА МУҲТОЖ ОИЛАЛАРНИ, ХОТИН-ҚИЗЛАР ВА ЁШЛАРНИ ИЖТИМОИЙ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ БЎЙИЧА ҚЎШИМЧА ЧОРА-ТАДБИРЛАР ТЎҒРИСИДА

28.04.2021 йилдаги 250-сон

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ФАРМОНИ

ОИЛА ВА ХОТИН-ҚИЗЛАР БИЛАН ИШЛАШ, МАҲАЛЛА ВА НУРОНИЙЛАРНИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ ТИЗИМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ ТЎҒРИСИДА

01.03.2022 йилдаги ПФ-81-сон

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ҚАРОРИ

ОИЛА ВА ХОТИН-ҚИЗЛАР ДАВЛАТ ҚЎМИТАСИ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ТЎҒРИСИДА

01.03.2022 йилдаги ПҚ-146-сон

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ФАРМОНИ

ОИЛА ВА ХОТИН-ҚИЗЛАРНИ ТИЗИМЛИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШГА ДОИР ИШЛАРНИ ЯНАДА ЖАДАЛЛАШТИРИШ ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ ТЎҒРИСИДА

07.03.2022 йилдаги ПФ-87-сон

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ ҚАРОРИ

ХОТИН-ҚИЗЛАР МУАММОЛАРИНИ ЎРГАНИШ ВА ҲАЛ ЭТИШ ТИЗИМИНИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ ТЎҒРИСИДА

31.03.2022 йилдаги 145-сон

Асосий тушунчалар

гендер — хотин-қизлар ва эркаклар ўртасидаги муносабатларнинг жамият ҳаёти ва фаолиятининг барча соҳаларида, шу жумладан **сиёсат, иқтисодиёт, ҳуқуқ, мафкура ва маданият, таълим ҳамда илм-фан соҳаларида намоён бўладиган ижтимоий жиҳати;**

Асосий тушунчалар

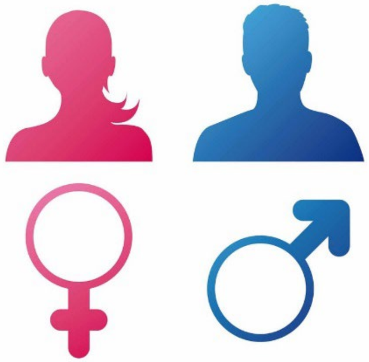

гендер сиёсати амалга оширилишини таъминлашга доир вақтинчалик махсус чоралар — жинсларнинг нотенглигини бартараф этиш, **хотин-қизлар ва эркакларнинг ҳақиқий ёки асос бўладиган тенглигини таъминлаш** бўйича аниқ мақсадларга эришиш учун давлат органлари томонидан кўриладиган **ҳуқуқий, ташкилий ҳамда институциявий хусусиятга эга чора-тадбирлар;**

GENDER AUDIT
NODIRA Gaibnazarova

Асосий тушунчалар

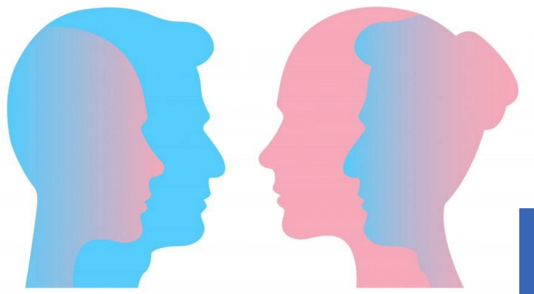

жинс бўйича бевосита камситиш — жамият ҳаёти ва фаолиятининг барча соҳаларида хотин-қизлар ва эркакларнинг ҳуқуқлари ҳамда эркинликларини тан олмасликка қаратилган ҳар қандай тарзда **фарқлаш, истисно этиш ёки чеклаш,** шу жумладан **оилавий ҳолати, ҳомиладорлиги, оилавий мажбуриятлари туфайли камситиш,** шунингдек **шаҳвоний шилқимлик қилиш, тенг меҳнат ва малака учун ҳар хил ҳақ тўлаш;**

Асосий тушунчалар

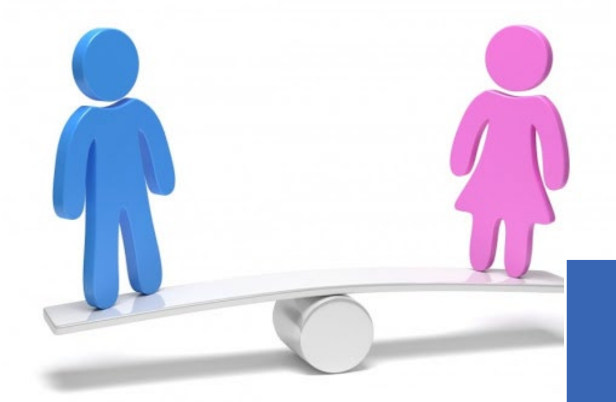

жинс бўйича билвосита камситиш — бир жинсдаги шахсларни бошқа жинсдаги шахсларга нисбатан **ноқулайроқ ҳолатга тушириб қўядиган вазиятларни, ҳолатларни ёки мезонларни яратиш,** шу жумладан гендер тенгсизликни **оммавий ахборот воситалари, таълим, маданият орқали тарғиб этиш,** муайян жинсдаги шахслар учун салбий оқибатларга олиб келиши мумкин бўлган **шарт-шароитлар ёхуд талаблар белгилаш;**

ХОТИН-ҚИЗЛАРНИ ТАЗЙИҚ ВА ЗЎРАВОНЛИКДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ

- **жинсий зўравонлик** — хотин-қизларга нисбатан уларнинг розилигисиз шаҳвоний хусусиятга эга ҳаракатларни содир этиш орқали жинсий дахлсизликка ва жинсий эркинликка тажовуз қиладиган зўравонлик шакли, шунингдек зўрлик ишлатиш ёки зўрлик ишлатиш билан таҳдид қилиш ёхуд аёл жинсидаги вояга етмаган шахсларга нисбатан ахлоқсиз ҳаракатлар содир этиш орқали учинчи шахс билан жинсий алоқа қилишга мажбурлаш;

Nodira Gaibnazarova

ХОТИН-ҚИЗЛАРНИ ТАЗЙИҚ ВА ЗЎРАВОНЛИКДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ

- **жисмоний зўравонлик** — хотин-қизларга нисбатан оғирлиги турли даражада бўлган тан жароҳатлари етказиш, хавф остида қолдириш, ҳаёти хавф остида қолган шахсга ёрдам кўрсатмаслик, зўравонлик хусусиятига эга бошқа ҳуқуқбузарликлар содир этиш, жисмоний таъсир ўтказиш ёки бундай таъсир ўтказишнинг ўзга чораларини қўллаш билан таҳдид қилиш орқали хотин-қизларнинг ҳаёти, соғлиғи, эркинлиги ҳамда қонун билан ҳимоя қилинадиган бошқа ҳуқуқлари ва эркинликларига тажовуз қиладиган зўравонлик шакли;

Nodira Gaibnazarova

ХОТИН-ҚИЗЛАРНИ ТАЗЙИҚ ВА ЗЎРАВОНЛИКДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ

- **зўравонлик —** хотин-қизларга нисбатан жисмоний, руҳий, жинсий ёки иқтисодий таъсир ўтказиш ёки бундай таъсир ўтказиш чораларини қўллаш билан таҳдид қилиш орқали уларнинг ҳаёти, соғлиғи, жинсий дахлсизлиги, шаъни, қадр-қиммати ва қонун билан ҳимоя қилинадиган бошқа ҳуқуқлари ҳамда эркинликларига тажовуз қиладиган ғайриҳуқуқий ҳаракат (ҳаракатсизлик);

Nodira Gaibnazarova

ХОТИН-ҚИЗЛАРНИ ТАЗЙИҚ ВА ЗЎРАВОНЛИКДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ

- **иқтисодий зўравонлик** — хотин-қизларга нисбатан турмушда, иш жойларида ва бошқа жойларда амалга оширилган зўравонлик шакли, хотин-қизларнинг нормал яшаш ва камол топиш учун озиқ-овқат, уй-жой ҳамда бошқа зарур шарт-шароитлар билан таъминланишга бўлган ҳуқуқини, мулк ҳуқуқини, таълим олиш ҳамда меҳнатга оид ҳуқуқини амалга оширишни чеклашга олиб келадиган ҳаракат (ҳаракатсизлик);

Nodira Gaibnazarova

ХОТИН-ҚИЗЛАРНИ ТАЗЙИҚ ВА ЗЎРАВОНЛИКДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ

- **иш жойи — ўзи билан тузилган шартномага мувофиқ меҳнат мажбуриятларини амалга ошириш ёки хизмат вазифаларини бажариш учун бўлиши ёки бориши лозим бўлган, иш берувчи томонидан бевосита ёки билвосита назорат қилинадиган жой;**

Nodira Gaibnazarova

ХОТИН-ҚИЗЛАРНИ ТАЗЙИҚ ВА ЗЎРАВОНЛИКДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ

- **руҳий зўравонлик** — хотин-қизларни ҳақоратлаш, уларга туҳмат қилиш, таҳдид қилиш, уларнинг шаънини, қадр-қимматини камситиш, шунингдек уларнинг хоҳиш-иродасини чеклашга қаратилган бошқа ҳаракатларда ифодаланадиган зўравонлик шакли, шу жумладан репродуктив соҳада назорат қилиш, тазйиқ ва зўравонликдан жабрланувчида ўз хавфсизлиги учун хавотир уйғотган, ўзини ҳимоя қила олмасликка олиб келган ёки руҳий соғлиғига зарар етказган ҳаракат (ҳаракатсизлик);

Nodira Gaibnazarova

ХОТИН-ҚИЗЛАРНИ ТАЗЙИҚ ВА ЗЎРАВОНЛИКДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ

- **тазйиқ** — содир этилганлиги учун маъмурий ёки жиноий жавобгарлик назарда тутилмаган, хотин-қизларнинг шаъни ва қадр-қимматини камситадиган ҳаракат (ҳаракатсизлик), шилқимлик, таъқиб этиш;
- **тазйиқ ва зўравонликдан жабрланувчи** — ўзига нисбатан тазйиқ ва зўравонлик содир этилиши таҳдиди остида бўлган ёки тазйиқ ва зўравонлик натижасида жабрланган аёл жинсидаги шахс;

Nodira Gaibnazarova

ХОТИН-ҚИЗЛАРНИ ТАЗЙИҚ ВА ЗЎРАВОНЛИКДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ

- **тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш —** хотин-қизларнинг ҳаёти, соғлиғи учун пайдо бўлган хавфни бартараф этиш, тезкор чора-тадбирларни талаб қиладиган ҳаётий вазиятлар юз берганда хотин-қизларнинг хавфсизлигини таъминлаш, шунингдек жабрланувчига нисбатан тазйиқ ўтказган ва зўравонлик содир этган шахснинг такроран ғайриқонуний хатти-ҳаракатларига йўл қўймаслик мақсадидаги иқтисодий, ижтимоий, ҳуқуқий, ташкилий, психологик ва бошқа тусдаги кечиктириб бўлмайдиган тадбирлар тизими;

Nodira Gaibnazarova

ХОТИН-ҚИЗЛАРНИ ТАЗЙИҚ ВА ЗЎРАВОНЛИКДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ

- **тазйиқ ва зўравонликнинг олдини олиш** — хотин-қизларга нисбатан тазйиқ ва зўравонлик содир этишга олиб келадиган сабаблар ҳамда шарт-шароитларни аниқлаш ва бартараф этишга, жамиятда хотин-қизларнинг зўравонликдан холи бўлиш ҳуқуқларидан хабардорлигини оширишга қаратилган иқтисодий, ижтимоий, ҳуқуқий, тиббий ва бошқа чора-тадбирлар тизими;

Nodira Gaibnazarova

ХОТИН-ҚИЗЛАРНИ ТАЗЙИҚ ВА ЗЎРАВОНЛИКДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ

- **таъқиб этиш** — жабрланувчининг хоҳиш-иродасига қарши, унинг икки ёки ундан ортиқ марта қаршилик кўрсатганлигига ёхуд огоҳлантирганлигига қарамай содир этиладиган, жабрланувчини қидиришда, у билан оғзаки, телекоммуникация тармоқлари воситасида, шу жумладан Интернет жаҳон ахборот тармоғи орқали ёки бошқа усулларни қўллаш йўли билан мулоқотга киришишда, унинг иш, ўқиш ва (ёки) яшаш жойига боришда ифодаланган ҳамда жабрланувчида ўз хавфсизлиги учун хавотирлик қўзғатадиган ҳаракатлар;

Nodira Gaibnazarova

ХОТИН-ҚИЗЛАРНИ ТАЗЙИҚ ВА ЗЎРАВОНЛИКДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ

- **ҳимоя ордери** — тазйиқ ва зўравонликдан жабрланувчига давлат ҳимоясини тақдим этувчи, хотин-қизларга тазйиқ ўтказаётган ёки уларга нисбатан зўравонлик содир этган шахсга ёхуд бир гуруҳ шахсларга нисбатан ушбу Қонунда белгиланган таъсир кўрсатиш чоралари қўлланилишига сабаб бўладиган ҳужжат.

Nodira Gaibnazarova

ХОТИН-ҚИЗЛАРНИ ТАЗЙИҚ ВА ЗЎРАВОНЛИКДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ

- **Меҳнат органлари:**

хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш соҳасидаги давлат дастурларини, ҳудудий дастурларни ҳамда қонунчилик ҳужжатларини ишлаб чиқиш ва амалга оширишда иштирок этади;

ишга жойлаштирилмаган хотин-қизларни ҳисобга олиш, уларнинг бандлигини таъминлаш ва уларни ижтимоий қўллаб-қувватлаш бўйича чора-тадбирларни амалга оширади;

хотин-қизларга нисбатан иш жойларидаги тазйиқ ва зўравонлик ҳолларининг олдини олиш ҳамда хотин-қизлар билан ўзаро муносабатлар маданиятини юксалтириш бўйича мулк шаклларидан қатъи назар ташкилотларда профилактика тадбирларини ўтказади;

иш қидираётган ва оғир ижтимоий аҳволда қолган, шу жумладан оилавий муаммоларга ва зўрлик ишлатилишига дуч келган хотин-қизлар **бандлигини таъминлаш ва касбга йўналтиришга кўмаклашиш** чораларини кўради;

хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилишни амалга оширувчи тегишли ваколатли органлар ҳамда ташкилотлар билан ҳамкорлик қилади.

(9-модда. Меҳнат органларининг хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш соҳасидаги ваколатлари)

Nodira Gaibnazarova

ХОТИН-ҚИЗЛАРНИ ТАЗЙИҚ ВА ЗЎРАВОНЛИКДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ

- **Давлат соғлиқни сақлаш тизимини бошқариш органлари ва соғлиқни сақлаш муассасалари:**

хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш соҳасидаги давлат дастурларини, ҳудудий дастурларни ва қонунчилик ҳужжатларини ишлаб чиқиш ҳамда амалга оширишда иштирок этади;

тазйиқ ва зўравонликдан жабрланувчиларга ҳамда уларнинг болаларига, шу жумладан аёлларни реабилитация қилиш ва мослаштириш марказларига келтирилган тазйиқ ва зўравонликдан жабрланувчиларга ҳамда уларнинг болаларига **бирламчи тиббий ёрдам кўрсатиш**, уларни **тиббий кўрикдан ўтказиш**, шунингдек тазйиқ ва зўравонликдан жабрланувчиларни **бепул даволаш** чора-тадбирларини амалга оширади;

тазйиқ ва зўравонликдан жабрланувчиларга тиббий ва руҳий ёрдам кўрсатиш юзасидан услубий тавсиялар ишлаб чиқади ҳамда уларни соғлиқни сақлаш муассасаларининг иш амалиётига жорий этади;

ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларни хотин-қизларнинг ҳаётига ёки соғлиғига хавф солувчи фактлар ва аниқланган сабаблар тўғрисида хабардор қилади;

хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилишни амалга оширувчи тегишли ваколатли органлар ҳамда ташкилотлар билан ҳамкорлик қилади.

(11-модда. Давлат соғлиқни сақлаш тизимини бошқариш органларининг ҳамда соғлиқни сақлаш муассасаларининг хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш соҳасидаги ваколатлари)

Nodira Gaibnazarova

ХОТИН-ҚИЗЛАРНИ ТАЗЙИҚ ВА ЗЎРАВОНЛИКДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ

- **Ўзбекистон Республикаси Камбағалликни қисқартириш ва бандлик вазирлиги ҳузуридаги Оила ва хотин-қизлар қўмитаси:**

хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш соҳасидаги давлат дастурларини, ҳудудий дастурларни ва қонунчилик ҳужжатларини ишлаб чиқиш ҳамда амалга оширишда иштирок этади;

хотин-қизларга нисбатан тазйиқ ва зўравонлик ҳолатларига олиб келадиган сабаблар ҳамда шарт-шароитларни аниқлаш бўйича тадбирларда иштирок этади ва бундай ҳолатларни бартараф этиш юзасидан амалий чоралар кўради;

хотин-қизларни реабилитация қилиш ва мослаштириш марказларида ижтимоий реабилитация қилишга ҳамда ўз жонига қасд қилишнинг олдини олишга доир тадбирлар ўтказади;

хотин-қизларга нисбатан тазйиқ ўтказганлиги ва зўравонлик содир этганлиги учун профилактик ҳисобда турадиган шахслар билан якка тартибдаги профилактика тадбирларини ўтказишда иштирок этади;

низоли вазиятларни профилактика қилишга, тазйиқ ва зўравонликнинг олдини олишга доир дастурлар ҳамда услубий тавсияларни ишлаб чиқади ва амалга оширади.

хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилишни амалга оширувчи тегишли ваколатли органлар ва ташкилотлар билан ҳамкорлик қилади.

(12-модда. Ўзбекистон Республикаси Камбағалликни қисқартириш ва бандлик вазирлиги ҳузуридаги Оила ва хотин-қизлар қўмитасининг хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш соҳасидаги ваколатлари)

Nodira Gaibnazarova

ХОТИН-ҚИЗЛАРНИ ТАЗЙИҚ ВА ЗЎРАВОНЛИКДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ

Ўзбекистон Республикаси Камбағалликни қисқартириш ва бандлик вазирлиги ҳузуридаги Оила ва хотин-қизлар қўмитаси ёрдам кўрсатиш, маслаҳат бериш механизми ҳамда чора-тадбирлари, хотин-қизларга нисбатан тазйиқ ва зўравонлик ҳолатларининг олдини олиш тўғрисида ахборот олишни таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикасининг бутун ҳудудида туну кун ишлайдиган, бепул телефон линияси тармоғи (ишонч телефони) ишлаб туришини таъминлайди.

Телефон линияси тармоғи махфийликка риоя этган ҳолда фаолият кўрсатади. Ишонч телефони орқали олинган ахборотни ошкор этишга йўл қўйилмайди, бундан қонунчиликда белгиланган ҳоллар мустасно.

- *(18-модда. Тазйиқ ва зўравонликдан жабрланувчилар учун ишонч телефони)*

Nodira Gaibnazarova

Ходим ва иш берувчи якка тартибдаги меҳнатга оид муносабатларнинг субъектларидир.

ХОДИМ

Меҳнатга оид **хуқуқ лаёқатига ва муомала лаёқатига эга бўлган**, ушбу Кодексда белгиланган **ёшга етган** ҳамда иш берувчи билан меҳнат шартномаси тузган Ўзбекистон Республикаси фуқаролари, шунингдек чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахслар ходимлар бўлиши мумкин.

(МК, 19-модда)

Nodira Gaibnazarova

Қуйидагилар ***иш берувчилар*** *сифатида иш юритиши мумкин:*

ташкилотларнинг **филиаллари, ваколатхоналари** ёки бошқа алоҳида **таркибий бўлинмалари**

мулкчилик шаклидан ва идоравий мансублигидан қатъи назар, **ташкилотлар**

жисмоний шахслар

ИШ БЕРУВЧИ

(МК, 19-модда)

Nodira Gaibnazarova

Жисмоний шахслар қуйидаги ҳолларда <u>иш берувчилар </u>бўлиши мумкин:

агар улар юридик шахс ташкил этмасдан тадбиркорлик фаолиятини амалга оширувчи **<u>якка тартибдаги тадбиркорлар сифатида </u>**рўйхатга олинган бўлса;

агар улар ўзига хизмат кўрсатилиши ва уй хўжалигини юритишда ёрдамлашиш мақсадида **<u>уй хизматчиларини ёллашни амалга оширса;</u>**

агар қонунчиликда назарда тутилган ҳолларда уларнинг **<u>касбий фаолияти рўйхатдан ўтказилиши ва (ёки) лицензияланиши лозим бўлса </u>**ҳамда улар мазкур фаолиятни амалга ошириш мақсадида **<u>ходимлар билан меҳнатга оид муносабатларга киришган бўлса.</u>**

(МК, 19-модда)

Nodira Gaibnazarova

Ходимнинг ҳуқуқлари

меҳнат шартномасини **тузиш, ўзгартириш ва бекор қилиш;**

иш берувчи томонидан **иш билан таъминланиш;**

меҳнатни муҳофаза қилиш талабларига мос келадиган

иш жойига эга бўлиш;

ўз малакасига, меҳнатнинг мураккаблигига, бажарилган ишнинг миқдори ва сифатига мувофиқ **ўз вақтида ҳамда тўлиқ ҳажмда**

иш ҳақи олиш;

иш вақти давомийлигининг чегарасини, айрим касблардаги ва тоифалардаги ходимлар учун **қисқартирилган иш вақтини белгилаш,** ҳар ҳафталик **дам олиш кунлари,** ишланмайдиган **байрам кунлари**, шунингдек **йиллик меҳнат таътиллари** бериш орқали таъминланадиган **дам олиш;**

Nodira Gaibnazarova

(МК, 21-модда)

Ходимнинг ҳуқуқлари

хавфсизлик ва гигиена талабларига жавоб берадиган **<u>меҳнат шароитларига эга бўлиш,</u>** шунингдек иш жойидаги меҳнат шароитлари ва меҳнатни муҳофаза қилиш талаблари тўғрисида тўлиқ ва ишончли **<u>ахборот олиш;</u>**

меҳнат тўғрисидаги қонунчиликка, меҳнат ҳақидаги бошқа ҳуқуқий ҳужжатларга, меҳнат шартномасига мувофиқ **<u>касбга тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш;</u>**

ўз меҳнат ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ифодалаш ҳамда ҳимоя қилиш учун **<u>касаба уюшмаларига ва бошқа ташкилотларга бирлашиш;</u>**

(МК, 21-модда)

Nodira Gaibnazarova

Ходимнинг ҳуқуқлари

жамоа келишувлари ва жамоа шартномаси, шунингдек улар шартларининг **бажарилиши тўғрисида ахборот олиш,** шу жумладан **ўз вакиллари орқали олиш;**

меҳнат тўғрисидаги қонунчиликда белгиланган тартибда ходимга меҳнат вазифаларини бажариши муносабати билан етказилган **моддий зарарнинг ўрнини қоплаш ва маънавий зиённи компенсация қилиш;**

ўз меҳнат ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини қонун билан тақиқланмаган барча усуллар билан **ҳимоя қилиш;**

меҳнат низоларини ушбу Кодексда, бошқа қонунларда белгиланган тартибда **ҳал қилиш.**

(МК, 21-модда)

Nodira Gaibnazarova

Ходимнинг мажбуриятлари

Ходим:

- меҳнат тўғрисидаги қонунчиликка ва меҳнат ҳақидаги бошқа ҳуқуқий ҳужжатларга, **меҳнат шартномалари шартларига риоя этиши;**
- меҳнат шартномаси билан ўз зиммасига юклатилган **меҳнат мажбуриятларини виждонан бажариши;**
- **ички меҳнат тартибига риоя этиши;**
- **меҳнат интизомига риоя этиши;**
- белгиланган **меҳнат нормаларини бажариши;**
- меҳнатни муҳофаза қилиш талабларига, технология интизомига, меҳнат хавфсизлиги ва ишлаб чиқариш санитарияси **қоидаларига риоя этиши;**
- **иш берувчининг мол-мулкига** (шу жумладан учинчи шахсларнинг иш берувчида турган мол-мулкига, агар иш берувчи ушбу мол-мулкнинг бут сақланиши учун жавобгар бўлса) нисбатан **эҳтиёткорона муносабатда бўлиши;**
- **иш берувчига етказилган моддий зарарнинг** ўрнини ушбу Кодексда белгиланган тартибда ва доирада **қоплаши;**
- инсонларнинг ҳаёти ва соғлиғига, иш берувчининг мол-мулки (шу жумладан учинчи шахсларнинг иш берувчида бўлган мол-мулкига, агар иш берувчи ушбу мол-мулкнинг бут сақланиши учун жавобгар бўлса) бут сақланишига **таҳдид соладиган вазият юзага келганлиги тўғрисида иш берувчига ёки бевосита раҳбарга дарҳол хабар қилиши;**
- бошқа ходимларнинг **ўз меҳнат мажбуриятларини бажаришига тўсқинлик қилувчи ҳаракатларни содир этмаслиги шарт.**
- Ходимнинг зиммасида меҳнат тўғрисидаги қонунчиликка, меҳнат тўғрисидаги бошқа ҳуқуқий ҳужжатларга ва меҳнат шартномасига мувофиқ бошқа мажбуриятлар ҳам бўлиши мумкин.

(МК, 22-модда)

Nodira Gaibnazarova

Иш берувчининг ҳуқуқлари

Иш берувчи қуйидаги ҳуқуқларга эга:

- ушбу Кодексда, бошқа қонунларда назарда тутилган тартибда ва шартлар асосида ходимлар билан **мeҳнат шартномаларини тузиш, ўзгартириш ҳамда бекор қилиш;**
- жамоа музокаралари ташаббуси билан чиқиш ва **жамоа шартномаларини тузиш;**
- ходимларни ҳалол самарали **меҳнати учун рағбатлантириш;**
- ходимлардан ўз **меҳнат мажбуриятларини бажаришини ва иш берувчининг мол-мулкига** (шу жумладан учинчи шахсларнинг иш берувчида бўлган мол-мулкига, агар иш берувчи ушбу мол-мулкнинг бут сақланиши учун жавобгар бўлса) **эҳтиёткорона муносабатда бўлишини, ички меҳнат тартибига риоя этишини талаб қилиш;**
- ходимларни ушбу Кодексда белгиланган тартибда **интизомий жавобгарликка тортиш;**
- ходимларни улар томонидан ҳам иш берувчига бевосита етказилган, ҳам бошқа шахсларга етказилган зарарнинг ўрнини қоплаш натижасида иш берувчида юзага келган тўғридан-тўғри **ҳақиқий зарар учун моддий жавобгарликка тортиш;**
- **ички ҳужжатларни қабул қилиш** (бундан якка тартибдаги тадбиркор бўлмаган, жисмоний шахс бўлган иш берувчилар мустасно);
- ўз манфаатларини ифодалаш ва ҳимоя қилиш мақсадида **иш берувчилар бирлашмаларини ташкил этиш ҳамда уларга аъзо бўлиш.**
- Иш берувчи меҳнат тўғрисидаги қонунчиликка, меҳнат тўғрисидаги бошқа ҳуқуқий ҳужжатларга ва меҳнат шартномасига мувофиқ бошқа ҳуқуқларга ҳам эга бўлиши мумкин.

(МК, 24-модда)

Nodira Gaibnazarova

Иш берувчининг мажбуриятлари

- **Иш берувчи:**
- меҳнат тўғрисидаги қонунчиликка ва меҳнат ҳақидаги бошқа ҳуқуқий ҳужжатларга, **меҳнат шартномалари шартларига риоя этиши;**
- ходимларни меҳнат шартномасида шартлашилган **иш билан таъминлаши;**
- ходимларни ишга қабул қилишда, меҳнат жараёнида ва ходим билан меҳнат шартномасини бекор қилишда ушбу Кодекснинг меҳнат ва машғулотлар соҳасида **камситишни тақиқлаш тўғрисидаги талаблари бузилишига йўл қўймаслиги;**
- мажбурий меҳнат ва болалар меҳнатининг оғир шакллари қўлланилишига йўл қўймаслиги;
- меҳнатни муҳофаза қилиш норматив талабларига мувофиқ бўлган **меҳнат хавфсизлигини ва шарт-шароитларини таъминлаши;**
- ходимларни ўз меҳнат мажбуриятларини бажариши учун зарур бўлган **асбоб-ускуналар, асбоблар, техник ҳужжатлар ва бошқа воситалар билан таъминлаши;**
- ходимларга берилиши лозим бўлган **иш ҳақини** ушбу Кодексга, жамоа шартномасига, ички меҳнат тартиби қоидаларига, бошқа ички ҳужжатларга, меҳнат шартномаларига мувофиқ белгиланган муддатларда **тўлиқ ҳажмда тўлаши;**
- ушбу Кодексда белгиланган тартибда **жамоа музокараларини олиб бориши**, шунингдек **жамоа шартномасини тузиши;**
- ходимларнинг вакилларига жамоа келишувини ва жамоа шартномасини тузиш ҳамда уларнинг бажарилиши устидан назоратни амалга ошириш учун зарур бўлган **тўлиқ ва ишончли ахборотни тақдим этиши;**
- **ходимларни уларнинг бирлашиш ҳуқуқи тўғрисида хабардор қилиши;**
- ходимларни ўз меҳнат фаолияти билан бевосита боғлиқ бўлган, қабул қилинаётган **ички ҳужжатлар билан имзо қўйдириб таништириши;**

(МК, 25-модда)

Nodira Gaibnazarova

Иш берувчининг мажбуриятлари

Иш берувчи *(давоми) :*

- давлат меҳнат инспекторларининг, шунингдек меҳнат тўғрисидаги қонунчиликка ва меҳнат ҳақидаги бошқа ҳуқуқий ҳужжатларга риоя этилиши устидан текширув ва назоратни амалга ошириш ваколатига эга бўлган бошқа **давлат органлари мансабдор шахсларининг кўрсатмаларини ўз вақтида бажариши;**
- ходимлар давлат органларидаги сайлаб қўйиладиган лавозимларга сайланганлиги туфайли уларнинг иш жойи сақланиб қолган ҳолларда ушбу иш берувчи илгари **меҳнат шартномасини бекор қилган ходимларни ишга қабул қилиши;**
- тегишли касаба уюшмаси органларининг, ходимлар томонидан сайланган бошқа вакилларнинг меҳнат тўғрисидаги қонунчиликнинг ва меҳнат ҳақидаги бошқа ҳуқуқий ҳужжатларнинг аниқланган қоидабузарликлари ҳақидаги кўрсатмалари ҳамда тақдимномаларини ўз вақтида кўриб чиқиши, аниқланган қоидабузарликларни бартараф этиш бўйича чоралар кўриши ва кўрилган чоралар тўғрисида мазкур органлар ҳамда вакилларга **хабар қилиши;**
- ходимларнинг ўз меҳнат мажбуриятларини бажариши билан боғлиқ бўлган **маиший эҳтиёжлари таъминланишини амалга ошириши;**
- ходимларнинг ишлаб чиқаришдаги бахтсиз ҳодисалардан ва касб касалликларидан мажбурий давлат ижтимоий суғуртасини, шунингдек иш берувчининг фуқаролик жавобгарлиги **мажбурий суғуртасини таъминлаши;**
- ўз меҳнат мажбуриятларини бажарганлиги муносабати билан ходимларга етказилган моддий зарарнинг ўрнини меҳнат қонунчилигида белгиланган тартибда ҳамда шартларда **қоплаши;**
- меҳнат шартномаларини, шунингдек уларга доир ўзгартиш ва қўшимчаларни Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланган тартибда **"Ягона миллий меҳнат тизими"** идоралараро дастурий-аппарат мажмуида **ўз вақтида рўйхатга олиши шарт.**

Иш берувчининг зиммасида меҳнат тўғрисидаги қонунчиликка, меҳнат тўғрисидаги бошқа ҳуқуқий ҳужжатларга ва меҳнат шартномасига мувофиқ бошқа мажбуриятлар ҳам бўлиши мумкин.

(МК, 25-модда)

Nodira Gaibnazarova

Айрим тоифадаги ходимларнинг меҳнати ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солинган

аёллар, оилавий вазифаларни бажарувчи шахслар, ногиронлиги бўлган шахслар, вояга етмаганлар

мавсумий (6 ой) ва вақтинчалик ходимлар (2 ой), педагоглар, тиббиёт ва транспорт ходимлари, спортчилар;

кафолатлар нафақат онага балки **отага ва васийга** берилмоқда

меҳнат шароитлари оғир ва зарарли, табиий-иқлим шароитлари ноқулай бўлган шахслар

ўриндошлар, касаначилар, масофавий, вахта усулида ишловчилар

чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахслар

Гендер тенглик нейтраллик тамойиллари, имконияти чекланган шахсларнинг, норезидентларнинг меҳнат қилиш ҳуқуқлари таъминланади. Иш берувчилар томонидан мехнат бозоридаги **янги меҳнат турларидан фойдаланиш имконияти яратилади**, меҳнат **шартномасининг турлари кенгайтирилади ва норасмий бандларни легаллаштиришга** эришилади.

Nodira Gaibnazarova

ИШ БЕРУВЧИЛАР

- Муддатли меҳнат шартномасини тузиш асослари сезиларли даражада кенгайтирилмоқда
- Муддатли меҳнат шартномаси муддати бир марталик узайтириш ҳуқуқи билан 5 йилдан 3 йилгача қисқартирилмоқда
- Ходимни бошқа иш берувчига хизмат сафарига юбориш тартиби белгиланмоқда
- Иш берувчи томонидан иш вақти режимининг турли хил вариантларини белгилаш механизми жорий этилмоқда
- Иш берувчи томонидан хизмат текширувларини ўтказиш ва ишдан четлаштириш тартибга солинмоқда

Nodira Gaibnazarova

ХОДИМЛАР

- **Ишга қабул қилиш босқичлари**, жумладан, ишга кириш тартиблари белгилаб олинмоқда
- Айрим тоифадаги ходимлар (раҳбарлар, бош бухгалтерлар) учун синов муддати **3 ойдан 6 ойгача** узайтирилмоқда
- **Ходимнинг пенсия ёшига етганлиги муносабати билан** иш берувчининг ташаббуси билан **меҳнат шартномасини бекор қилиш** асоси чиқариб ташланмоқда
- **Ишдан бўшатиш нафақасини** иш берувчида ишлаган иш стажига қараб **дифференциациялашган миқдори** белгиланмоқда
- **Ходимларнинг шахсий маълумотларини ҳимоя қилишга** бағишланган нормалар киритилмоқда
- **Дам олиш кунини давлат байрамлари** (ишланмайдиган байрам кунлари) кунларига тўғри келган тақдирда кўчириш қоидаси киритилмоқда
- Меҳнат таътилининг минимал давомийлиги календарь кунларда (**15 иш куни ўрнига 21 календарь куни**) белгиланмоқда

Nodira Gaibnazarova

Ходимларнинг шахсга доир маълумотларига қандай ишлов берилади?

МК ходимнинг шахсга доир маълумотларига ишлов бериш, сақлаш ва ҳимоя қилиш бўйича **умумий талабларни белгилайди**

Ўзбекистон фуқароларининг шахсга доир маълумотларига ишлов бериш чоғида уларни **йиғиш, тизимлаштириш ва сақлаш Ўзбекистонда жойлаштирилган техник воситаларда** амалга оширилиши керак.

Иш берувчи меҳнат муносабатлари доирасида **ходимнинг шахсий маълумотларига** (масалан, паспорт нусхаси, СТИР, никоҳ, фарзандларининг туғилганлик тўғрисидаги гувоҳномалар, дипломлар, ҳарбий гувоҳнома) **ишлов бериш чоғида** унинг шахсга доир маълумотларига ишлов беришга ходимнинг **ёзма розилигини олиши лозим.**

Шахсий маълумотларга ишлов беришга розилик олиш тўғрисидаги талаб истисносиз берча ходимларга татбиқ этилади. Шундай қилиб, мазкур мазкур ҳужжатни шу жумладан қуйидаги ходимлар тоифаси билан расмийлаштириш лозим: тўлиқсиз иш вақти режимида, шу жумладан тўлиқсиз кун ва тўлиқсиз ҳафтада ишлайдиган ходимлар; ўриндошлар, фаолиятини **фуқаролик-ҳуқуқий шартнома** бўйича амалга оширувчи мутахассислар.

Ходимнинг шахсга доир маълумотлари

Меҳнатга оид муносабатлар сабабли иш берувчига тақдим этилган, **ходимнинг,** шунингдек унинг оила аъзоларининг ҳаётидаги фактлар, воқеалар ва ҳолатлар тўғрисидаги ахборот

Ходимнинг шахсга доир маълумотлари тўғрисидаги ахборот махфий ахборот тоифасига тааллуқлидир.

МК, 6-§.
175-модда.

Nodira Gaibnazarova

<u>Шахсга доир маълумотлар</u> жумласига ходим тўғрисидаги қуйидаги маълумотлар киради:

- фамилияси, исми, отасининг исми, туғилган санаси ва жойи;
- жисмоний шахснинг шахсий идентификация рақами (мавжуд бўлса);
- маълумоти (қачон ва қайси таълим ташкилотларини тугатганлиги, дипломлари рақамлари, диплом бўйича тайёргарлик йўналиши ёки мутахассислиги, малакаси);
- меҳнат фаолияти бошланганидан эътиборан бажарилган ишлари (ҳарбий хизматни қўшиб ҳисоблаганда);
- доимий ёки вақтинча яшаш жойи бўйича рўйхатдан ўтган манзили;
- паспортига оид маълумотлар (серияси, рақами, ким томонидан ва қачон берилганлиги) ва идентификация ID-карта маълумотлари;
- шахсий телефон рақами, электрон почта манзили;
- ҳарбий мажбуриятга дахлдорлиги, ҳарбий рўйхатга олиш бўйича маълумотлар (захирада бўлган фуқаролар ва ҳарбий хизматга чақирилиши лозим бўлган шахслар учун);
- солиқ тўловчининг идентификация рақами;
- шахсий жамғариб бориладиган пенсия ҳисобварағининг рақами;
- мажбурий тиббий кўрик натижалари;
- ходим билан меҳнат шартномасини бекор қилиш асослари;
- оилавий аҳволи, яқин қариндошларининг фамилияси, исми, отасининг исми ва туғилган саналари;
- ходимнинг ва (ёки) унинг оила аъзоларининг ҳаётидаги иш берувчига маълум бўлиб қолган фактлар, воқеалар ҳамда ҳолатлар ҳақидаги бошқа маълумотлар.

Nodira Gaibnazarova

Болалар меҳнати ва мажбурий меҳнат

Nodira Gaibnazarova

Болалар меҳнати

Болалар меҳнати – бу болалар учун ақлий, жисмоний, ижтимоий ёки маънавий жиҳатдан хафли ва зарарли бўлган меҳнатдир.
Бу уларни мактабга бориш имкониятидан маҳрум қилган, уларни мактабдан вақтидан олдин кетишга ёки мактабга боришни ҳаддан ташқари узоқ ва оғир иш билан бирга олиб боришга мажбур қилган ҳолда, уларнинг мактабда ўқишига халақит беради.

Болалар меҳнатидан фойдаланганлик учун жавобгарлик

Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги Кодекснинг 49[1] моддаси

Вояга етмаган шахс меҳнатидан унинг соғлиғига, хавфсизлигига ёки ахлоқ-одобига зиён етказиши мумкин бўлган ишларда фойдаланиш, - базавий ҳисоблаш миқдорининг **10** бараваридан **20** бараваригача миқдорда (3 300 000 – 6 600 000 сўм) жарима солишга сабаб бўлади.

Жиноят кодексининг 148[1] моддаси

Вояга етмаган шахс меҳнатидан унинг соғлиғига, хавфсизлигига ёки ахлоқ-одобига зиён етказиши мумкин бўлган ишларда фойдаланиш, худди шундай қилмиш учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин содир этилган бўлса, —
базавий ҳисоблаш миқдорининг **25** бараваригача миқдорда (8 250 000 сўм) жарима ёки **3** йилгача муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш ёхуд **3** йилгача ахлоқ тузатиш ишлари билан жазоланади.

Учинчи шахслар, шу жумладан ота-оналар томонидан, болаларни корхонадаги ишларга жалб қилинган ҳолатларда - вояга етмаганларни жалб қилиш учун жавобгарлик тўлиқ иш берувчига юклатилади

Nodira Gaibnazarova

Мажбурий меҳнат

Мажбурий меҳнат тақиқланади.

Мажбурий меҳнат бирор-бир жисмоний шахсдан жазони қўллаш таҳдиди остида талаб этиладиган, бажарилиши учун ушбу шахс ихтиёрий равишда ўз хизматларини таклиф қилмаган ҳар қандай ишни ёки хизматни англатади. Жазо деганда жисмоний шахснинг ихтиёрий розилиги мавжуд бўлмагани ҳолда, ушбу шахсга нисбатан уни меҳнат фаолиятини амалга оширишга мажбур қиладиган ҳар қандай моддий, жисмоний ёки руҳий таъсир чораларини қўллаш ёки қўллаш таҳдиди тушунилади.

Мажбурий меҳнатнинг кўпинча учрайдиган мисоллари:

- *Пахта теримига давлат хизматчиларини, ўқитувчиларни, шифокорларни, ҳарбий хизматчиларни ва бошқаларни йўналтириш.*
- *Меҳнат функциясида пахта йиғиш мажбурияти бўлмаган корхонанинг офис ходимларини пахта теримига йўналтириш.*

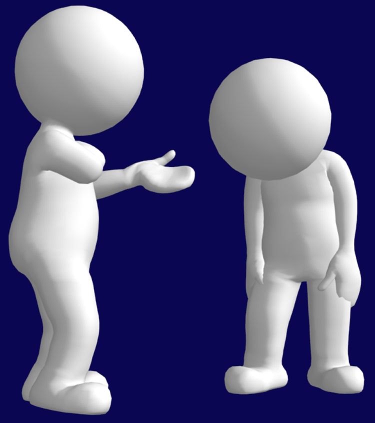

Nodira Gaibnazarova

Меҳнатга мажбурлаш учун жавобгарлик

Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 51-моддаси

Меҳнатга бирон-бир шаклда маъмурий тарзда мажбурлаш, бундан қонунда назарда тутилган ҳоллар мустасно, —
базавий ҳисоблаш миқдорининг **50** бараваридан **100** бараваригача миқдорда (16 500 000 – 33 000 000 сўм) жарима солишга сабаб бўлади.

Жиноят кодексининг 148^{2} моддаси

Меҳнатга бирон-бир шаклда маъмурий тарзда мажбурлаш, бундан қонунда назарда тутилган ҳоллар мустасно, худди шундай қилмиш учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин содир этилган бўлса, —
базавий ҳисоблаш миқдорининг **100** бараваридан **150** бараваригача миқдорда (33 000 000 – 49 500 000 сўм) жарима ёки **2** йилгача муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш ёхуд **2** йилгача ахлоқ тузатиш ишлари билан жазоланади.
Худди шундай ҳаракат вояга етмаган шахсга нисбатан содир этилган бўлса, —
базавий ҳисоблаш миқдорининг **150** бараваридан **200** бараваригача миқдорда (49 500 000 – 66 000 000 сўм) жарима ёки **3** йилгача муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш ёки **3** йилгача ахлоқ тузатиш ишлари билан жазоланади.

Nodira Gaibnazarova